

Beynəlxalq Təhsil İcmalı

İçindəkilər

- 02. Türkiyədə şagird nailiyyəti: PISA və TIMSS beynəlxalq qiymətləndirmələrinin nəticələri
- 06. Avropa İttifaqı tərəfindən 2022-ci ildə aparılmış 27 üzv dövlətin təhsil sisteminin monitorinqinin hesabatı
- 10. UNESCO Qambiyada sərəştə əsaslı kurikulum islahatını dəstəkləyir
- 12. Finlandiyanın "Təhsil Hüququ" proqramı Təhsildə bərabərlik və keyfiyyətə nail olmaq

Türkiyədə şagird nailiyyəti: PISA və TIMSS beynəlxalq qiymətləndirmələrinin nəticələri

OECD tərəfindən hazırlanmış "Türkiyədə şagird nailiyyəti: PISA və TIMSS beynəlxalq qiymətləndirmələrinin nəticələri" adlı hesabatda şagird nailiyyətlərinin illər ərzində necə inkişaf etdiyinə dair mənzərə təqdim edilmişdir. Son iyirmi ildə Türkiyənin təhsil sistemində ibtidai və tam orta təhsil pilləsində təhsil alanların sayı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Belə ki, 2018-ci ilin göstəricilərinə nəzər saldıqda 15 yaşlı uşaqların 90%-dən çoxunun təhsilə cəlb olunduğu məlum olur. Bu da təhsilin keyfiyyətinin və nailiyyətlərinin artması ilə müşahidə olunur.

Hesabatda orta hesabla, Türkiyədəki 10-13 yaşlı uşaqlar hazırda Beynəlxalq Təhsil Nailiyyətlərinin Qiymətləndirilməsi Assosiasiyasında (IEA) TIMSS-də iştirak edən digər ölkələrdə eyni yaşda olan uşaqlardan daha yaxşı nəticə göstərdikləri qeyd olunmuşdur. Eyni zamanda, 15 yaşlı uşaqlar OECD-nin Beynəlxalq Şagird Nailiyyətlərinin Qiymətləndirilməsi Proqramında (PISA) 2003-cü ildə həmyaşıdları ilə müqayisədə orta hesabla 45 baldan artıq nəticə əldə etmişlər.

Cari hesabatda bir sıra amillərin məsələn, gender və ya sosial-iqtisadi statusun şagird nailiyyətinə necə təsir göstərdiyi təhlil edilmişdir. PISA və TIMSS məlumatlarını təhlil edilərkən, aşağıdakı suallara diqqət yetirilmişdir:

Türkiyədəki şagirdlər digər ölkələrlə müqayisədə riyaziyyat, elm və oxu sahəsində məktəbdə necə nəticə göstərirlər?

Hesabatda 4-cü və 8-ci siniflərdə, 15 yaşlı şagirdlərin orta nailiyyət səviyyəsi zaman keçdikcə tədricən yaxşılaşdığı bildirilir. Bunun nəticəsində də Türkiyənin göstəriciləri ilə TIMSS-də iştirak edən digər ölkələrin göstəriciləri arasında fərq əhəmiyyətli dərəcədə azalmışdır. Bu irəliləyişlər bütün siniflərdə, PISA və TIMSS qiymətləndirməsi üzrə yüksək nəticə göstərənlərin sayının artması, aşağı nəticə göstərənlərin sayının azalması ilə şərtlənmişdir.

2019-cu ildə TIMSS 4-cü siniflərdə riyaziyyat və təbiət fənləri üzrə orta göstərici TIMSS beynəlxalq qiymətləndirmənin orta göstəricisini keçib, elm üzrə OECD ölkələrinin orta göstəricisinə (24.8%) bərabər olub və riyaziyyat fənni üzrə isə OECD ölkələrinin orta göstəricisindən bir qədər aşağı (29.6%) olmuşdur. Statistik olaraq Türkiyənin nailiyyəti bir çox ölkələrlə, o cümlədən riyaziyyat üzrə Almaniya, Polşa və İsveç, elm üzrə Xorvatiya, Macarıstan və İrlandiya kimi tarixən OECD ortalamasından yuxarı bal toplayan bəzi ölkələrlə oxşar olmuşdur.

Hesabatdan aydın olur ki, 2019-cu ildə Türkiyəli şagirdlər riyaziyyat üzrə beynəlxalq qiymətləndirmədə orta, elm üzrə isə bundan yuxarı nəticə göstərirlər. TIMSS 8-ci sinifdə riyaziyyat üzrə orta göstərici TIMSS beynəlxalq qiymətləndirmənin orta göstəricisinə yaxın, lakin OECD ölkələrinin göstəricilərindən aşağı olmuşdur. Belə ki, statistikaya görə, Türkiyədəki şagirdlərin riyaziyyat üzrə göstəriciləri İtaliya, Norveç və İsveçrənin göstəriciləri ilə eyni olmuşdur. Elm üzrə isə Türkiyənin göstəriciləri TIMSS-də iştirak edən ölkələrin orta göstəricisini üstələyib. Lakin OECD ölkələrinin göstəricilərindən aşağı nəticə ilə fərqlənib, İngiltərə və İsrail ölkələri ilə bərabər nəticələr göstərmişdir.

Elm sahəsində şagirdlərin 12%-i beynəlxalq ortalama 18% (OECD ortalaması 9%) ilə müqayisədə aşağı səviyyəyə belə çatmamışdır. Bunun əksinə olaraq, şagirdlərin 38%-i yüksək və ya qabaqcıl meyarlarda

çıxış etmişdir. Türkiyənin riyaziyyatla müqayisədə elm sahəsindəki göstəricilərinin nisbətən güclü olması ölkənin bu sahədəki göstəricilərinin nisbi gücünü əks etdirir. Bütün bunlar göstərir ki, 8-ci sinifdə riyaziyyat və təbiət fənləri üzrə göstəricilərin yaxşılaşması 4-cü sinifdən daha güclü olmuşdur.

Hesabatdan, PISA nəticələrinə əsasən isə 2018-də 15 yaşlı şagirdlərin orta göstəriciləri qiymətləndirmənin hər 3 fənn üzrə OECD ölkələrinin orta göstəricisindən aşağı olduğu aydın olmuşdur. Statistik olaraq oxu üzrə göstəricilər Yunanıstan, İsrail, Lüksemburq və Ukraynanın göstəricilərinə, elm üzrə Belarus, Xorvatiya, İsrail, İtaliya, Slovakiya və Ukrayna, riyaziyyat isə Kipr, Yunanıstan, Serbiya və Ukrayna ilə eyni olmuşdur.

Hesabatda qeyd olunur ki, hər 2 qiymətləndirmə üzrə aşağı nəticələrin səbəbi aşağıdakı amillərə əsaslanır:

- kağız əsaslı qiymətləndirmədən kompüter əsaslı qiymətləndirməyə keçid;
- rəqəmsal məlumatlılığın aşağı səviyyəsi;
- kompüter əsaslı şəraitlə məhdud tanışlıq.

2015-ci ildən başlayaraq Türkiyədə, ümumilikdə 67 835 sinif otağının şagirdlərin istifadəsinə verilməsi ilə bağlı böyük məktəb tikinti kampaniyasına başlandı. Məktəblərin sayının artması həm də yeni məktəblərin PISA qiymətləndirməsində iştirak etmək hüququna malik olması demək idi. 2015-2018-ci illər arasında genişlənən ən böyük orta məktəb Anadolu liseyləri (PISA Milli təmsilçi Türk nümunəsində 8% artımla) və elmi liseyləri (bu dövrdə 1,5% artım) idi. Bu, peşə və texniki Anadolu Liseylərinin (4,8% azalma) və Çox Proqramlı Anadolu Liseylərinin (1,8% azalma) payının azalması ilə nəticələndi. Məktəblərin sayının bu cür genişlənməsi və həmin məktəblərin tərkibindəki dəyişiklik 2015-2018-ci illər arasında prosesin obyektiv izahıdır.

Hesabatda qeyd olunur ki, 8-ci sinfin sonunda Türkiyədəki şagirdlər müxtəlif səviyyəli liseylərə yerləşdirildiklərindən, şagirdlərin sayında və məktəb ölçüsündə dəyişikliklər TIMSS-ə təsir etməsə də, PISA göstəricilərinə təsir edir. Qeyd etmək vacibdir ki, sadalananlar, spekulativ olan mümkün izahlardandır.

Şagirdlərin sosial-iqtisadi vəziyyəti ilə akademik performansları arasındakı əlaqənin öyrənilməsi

Türkiyədə şagirdlərin sosial-iqtisadi fonunda böyük heterojenlik var. Türkiyədə həm PISA, həm də TIMSS üzrə şagirdlərin sosial-iqtisadi mənsubiyyətindəki variasiya OECD və TIMSS-də iştirak edən bütün ölkələr arasında ən yüksək göstəricilər sırasındadır. TIMSS 2019 qiymətləndirilməsinə əsasən, 4-cü sinif şagirdlərinin dördə birindən çoxu (26,3%) və 8-ci sinif şagirdlərinin üçdə birindən çoxu (31,8%) və PISA 2018 qiymətləndirməsinin nəticələrinə əsasən 15 yaşlıların üçdə biri (34,0%) sosial statusu aşağı olan ailələrdəndir. Bu da, daha yaxşı sosial-iqtisadi statusa mənsub olan və orta hesabla sosial-iqtisadi fonda daha az dəyişkənliyin olduğu ölkələrdən olan şagirdlərlə müqayisədə yüksək və ədalətli nəticələrin əldə edilməsini mahiyyətə daha böyük problemə çevirir. Bunun səbəbi, əsasən sosial statusu yüksək olan uşaqların ECEC-dən faydalanmağa meylli olması və şagirdlərin sosial-iqtisadi vəziyyəti nəzərə alındıqdan sonra ECEC-in təlim nəticələrinə təsirinin məhdud olması ola bilər.

Hesabatda qeyd olunur ki, TIMSS-in 4-cü sinifdə yüksək və aşağı sosial-iqtisadi statuslu şagirdlər arasındakı nəticə fərqi OECD-ə üzv olan ölkələr arasında yüksəkdir (riyaziyyatda 174,62 bal). 8-ci sinifə qədər bu fərq 10 baldan bir qədər azalır.

Məktəblərin şagird nailiyyəti arasında əlaqənin araşdırılması

Türkiyədəki məktəblər, 4-cü sinif TIMSS qiymətləndirməsində şagirdlərin nailiyyətinə və sosial-iqtisadi mənsəyinə görə fərqlənirlər. TIMSS qiymətləndirmə nəticələrinə görə, məktəblər arasındakı nailiyyət fərqləri 8-ci sinifə qədər azalır. Bunun səbəbi, məktəblərdə davamiyyətin Türkiyədəki təhsil nəticələrinə bərabərləşdirici təsir göstərməsi ola bilər. Ən yüksək nəticə göstərən Elm Liseyləri ən aşağı pillədəki Çox Proqramlı Liseylərdən 190 bal çox toplayır. Bu halda yüksək sosial statuslu ailələrdən olan şagirdlərin orta məktəbdə daha yüksək bal toplaması, sosial statusu aşağı olan şagirdlərin isə orta məktəbdə daha aşağı bal toplaması ehtimalı daha yüksəkdir. Həm PISA, həm də TIMSS məlumatlarına əsasən, şəhərlər, əhali sayı az olan şəhər və ya kənd yerlərindəki

məktəblər arasında performans fərqi OECD üzrə ən yüksək göstəricilərdən biridir.

Bundan əlavə PISA məlumatları göstərir ki, özəl məktəblərdə sosial-iqtisadi cəhətdən təminatlı ailələrdən olan şagirdlər və daha çox resurslar olsa da, özəl məktəblərdəki şagirdlər orta hesabla dövlət məktəblərindəki şagirdlərdən aşağı nəticə göstərirlər.

Türkiyədə şagirdlərin güclü və zəif tərəfləri nələrdir?

Hesabatda eyni zamanda, Türkiyənin beynəlxalq qiymətləndirmələrdə hər bir sahə üzrə fəaliyyətinin OECD ortalaması ilə müqayisədə güclü və zəif tərəflərindən də bəhs olunur.

4 və 8-ci siniflər üzrə 2015 və 2019-cu il TIMSS və 2018-ci il PISA-nın nəticələrinin təhlili göstərir ki, məktəbdə tədris olunan fənlər sırasında fizika daha aktual fəndir (2019-cu ildə 8-ci sinif istisna olmaqla). Belə ki, bu fənn kurikulumu diqqət mərkəzindədir. Həmçinin şagirdlərin bu sahədə xüsusilə yaxşı nəticə əldə etmələrini dəstəkləyən güclü pedaqoji təcrübələrlə bağlı ola bilər. Şagirdlər 2019-cu ildə 8-ci sinifdə kimya fənnindən də çox yaxşı nəticə göstərmişlər. Elmdən fərqli olaraq Riyaziyyatda məktəbin müxtəlif səviyyələrində, fərqli qiymətlərdə güclü və zəif tərəflər arasında daha az uyğunluq var. Bununla belə, 4-cü sinifdə ilkin riyazi anlayışlar və 8-ci sinifdə cəbr maraqlı hesab edilmişdir. Riyaziyyat bacarıqlarının daha yüksək olması şagirdlərin fizika və kimya kimi mürəkkəb elm sahələrində səriştələrini, maraqlarını artırma bilər. Çünki riyazi bacarıqlar fizika və kimya kimi çətin qavranılan elm sahələrində tələb olunan bacarıqların əsasını təşkil edir. Ümumiyyətlə, beynəlxalq qiymətləndirmələrin güclü və zəif tərəfləri kurikulumların əhatə dairəsi, Türkiyədə tədris və öyrənmə təcrübələri ilə əlaqələndirilə bilər.

Mənbə: OECD (2022), Student Achievement in Türkiye: Findings from PISA and TIMSS International Assessments, OECD Publishing, Paris, <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/c8a84283-en>

Avropa İttifaqı tərəfindən 2022-ci ildə aparılmış 27 üzv dövlətin təhsil sisteminin monitorinqinin hesabatı

Avropa İttifaqı tərəfindən 2022-ci ildə aparılan təhsil sisteminin monitorinqinin müqayisəli hesabatı hazırlanmışdır. Bu hesabat 27 ölkədə aparılan tədqiqatı əhatə edir. Hesabatda təhsil və təlim sistemlərinin geniş, ailələrarası təhlili öz əksini tapır. Bu müqayisəli hesabat Avropa əməkdaşlığı üçün strateji çərçivənin bir hissəsi kimi razılaşdırılmışdır. Belə ki, hazırlanan hesabatda Avropa İttifaqının gələcək məqsədlərə çatmaq istiqamətində irəliləyişini izləyən aşağıdakı hədəflər müəyyən edilmişdir.

Yeni-sosial iqtisadi vəziyyətin təhsil-təlim sisteminin keyfiyyətinə təsiri

Təhsil və təlim sisteminin keyfiyyəti sosial-iqtisadi vəziyyətdən aslıdır. Sosial-iqtisadi cəhətdən aztəminatlı ailələrdən olan 15 yaşlı gənclər, tamtəminatlı ailələrdən olan gənclərə nisbətən təxminən altı dəfə daha çox təhsildən geri qalır. Bu da təhsildən geri qalma və yayınmanın nəsil-dən-nəsilə ötürülməsi ilə nəticələnir. Belə bərabərsizlik yalnız 15 yaşında özünü göstərmir. Bu səbəbdən də bütün yaş dövrlərində təhsildə bərabərliyə diqqət artırılmalıdır. Belə ki, təhsildə bərabərliyə diqqətin artması, Avropa İttifaqı səviyyəsində mövcud olan bütün hədəf sahələrdə gələcək tərəqqiyə kömək edəcəkdir. 2022-ci ildə Avropa İttifaqı tərəfindən 27 ölkədə aparılmış təhsil-təlim sisteminin monitorinqinin nəticələri cəmiyyət həyatının digər sahələrində əsas bərabərlik problemlərini nümayiş etdirir.

Erkən uşaqlıq təhsili dövründən etibarən bərabər şəraitin yaradılması

Erkən uşaqlıq təhsili o zaman məqsədinə çatır və keyfiyyətli olur ki, sosial-iqtisadi cəhətdən aztəminatlı ailələrdən olan uşaqlar üçün əlçatanlıq və bərabərlik təmin olunsun.

Erkən uşaqlıq təhsilində iştirak xüsusilə sağlamlıq imkanı məhdud olan uşaqların daha yaxşı nəticələr və perspektivlər əldə edilməsinə kömək edir. Hesabatdan aydın olur ki, Yunanıstan və Finlandiyada 2019-2020-ci illər ərzində 3 yaşdan icbari ibtidai təhsilə başlayana qədər erkən uşaqlıq təhsilinə daxil olan uşaqların ümumi payı 93%-ə çatıb. Həmçinin, bu istiqamətdə beş Avropa İttifaqına üzv dövlətlər (Belçika, Danimarka, Fransa, İrlandiya və İspaniya) Avropa İttifaqının 2030-cu il hədəfinə çatmaqdadır. Bu da 3 yaşından məcburi ibtidai təhsil üçün uşaqlar arasında Erkən uşaqlıq təhsilində iştirak nisbətinin ən azı 96%-ni nəzərdə tutur. Bununla belə, hələ də sosial-iqtisadi cəhətdən aztəminatlı ailələrdən olan uşaqlar təhsildə iştirak üçün maneələrlə qarşılaşmaqda davam edirlər. Bir sıra Avropa İttifaqına üzv dövlətlər (Bolqarıstan, İspaniya, Litva, Rumıniya) bu yaxınlarda erkən uşaqlıq təhsilinə daxil olma yaşını uzatmaqla (2, 3, 4 yaş) və daha sərfəli etməklə təhsiləlməni genişləndirməyi hədəfləyir.

Məktəblilərin təhsildən yayınmasının aradan qaldırılması

2021-ci ildə təhsildən yayınmada 9,7% azalma müşahidə olunmuşdur və hələ də bu azalma davam etməkdədir. 2030-cu ilə qədər isə bu azalmanın 9%-dən daha az olması hədəflənir. Təxminən 3,1 milyon gənc hazırda təhsil və təlimdən yayınmışdır. Eyni zamanda, onların yalnız 42,3%-i işlə təmin olunmuşdur. Məhz bu səbəblə də monitorinqin nəticələri gələcəkdə diqqəti sosial-iqtisadi cəhətdən aztəminatlı ailələrdən olan və təhsildən yayınan şagirdlərə yönəltməyi tələb edir. Çünki təhsilli valideynlərin övladları ilə müqayisədə təhsilsiz valideynlərin övladları arasında təhsildən yayıma ehtimalı doqquz dəfə çoxdur.

Peşə təhsili və peşə hazırlığının inkişafı

Hesabatda bildirilir ki, 2020-ci ildə orta təhsil pilləsində olan şagirdlərin təxminən yarısı (48,7%) peşə təhsilinə daxil olub. 2022-ci il üçün təhsil və təlim monitorinqi peşə təhsili sektoru üçün üç əsas hədəfə-iş yerində təhsil, mobillik və məzunların iş imkanı kimi istiqamətlərə doğru irəliləməni əks etdirir. Bu istiqamətdə bir sıra məlumatlar əldə olunub. Peşə əsaslı öyrənmə baxımından yeni toplanmış məlumatlar ölkələr arasında əsas

fərqləri aşkara çıxarır. Belə ki, bir sıra ölkələrdə, xüsusən Rumıniya, Polşa və Yunanıstanda şagirdlərin 20%-dən az hissəsi peşə təhsili və peşə hazırlığına cəlb olunmuşdur. Bunun əksinə olaraq, Almaniya, Hollandiya, İspaniya və Avstriyada peşə təhsili və peşə hazırlığında təhsil alanların 90%-dən çoxu öz kurikulumlarının bir hissəsi kimi peşə təcrübəsi qazanıblar.

Baxmayaraq ki, Aİ çərçivəsində 2025-ci il üçün hədəf artıq müəyyən olunsun da, COVID-19 pandemiyasının tam təsiri hələ qiymətləndirilməyib. Pandemiya, 2021-ci ilin may ayında bəzi bərpa işləri ilə əlaqədar peşə təhsili və peşə hazırlığı şagird hərəkətililiyinin tədricən artmasını dayandırdı. Bundan əlavə, 2021-ci ildə 76,4% olmaqla, peşə təhsilini yeni bitirmiş məzunların məşğulluq göstəriciləri də pandemiya zamanı azalıb, bərpa müddəti isə natamam qalıb.

Ali təhsildə gender bərabərliyinin genişlənməsi

2021-ci ildə 25-34 yaşlı gənclərin 41,2%-i ali təhsil səviyyəsinə malik olub. Bu da Aİ-nin 2030-cu il hədəfinə ən azı 45% yaxınlaşmasıdır. Bununla belə, onilliklər ərzində təhsilin əhatəliliyi getdikcə genişlənən gender fərqi ilə (11,1%) üst-üstə düşür ki, bu da təhsilə alanların xeyrinədir. Hesabatda qeyd olunur ki, gender bərabərsizliyi ali təhsildən çox əvvəl yaranıb və təhsil trayektoriyası boyunca genişlənir. Bu bərabərsizlik təhsil seçimində də özünü göstərir. Belə ki, qadınlar İKT və mühəndislik kimi fənlərdə kifayət qədər təmsil olunmurlar. Həmçinin təhsilin bir sıra sahələrində isə kişilər az təmsil olunur (21,5%). Bunlardan 28,1% sağlamlıq; 35,5% incəsənət və humanitar elmlər; 35,6% sosial elmlər, jurnalistika və informasiya sahələri qeyd olunur. Bu göstəricilər STEM (elm, texnologiya, mühəndislik və riyaziyyat) fənlərində qadınların qeydiyyatı ilə ziddiyyət təşkil edir. Hesabatdan o da aydın olur ki, İsveç (37,2%), Rumıniya (36,8%), İtaliya (36,2%) və Polşa (35,6%) STEM fənlərində qadınların iştirak payının 35%-dən çox olduğu yeganə Avropa İttifaqına üzv dövlətlərdir. Bundan əlavə, təhsilsiz valideynlərin övladları ilə müqayisədə təhsilli valideynlərin övladlarının ali təhsil alma imkanı 48,6% yüksəkdir.

Keçid dövrü ömürboyu təhsilin genişlənməsini tələb edir.

Hesabatda qeyd olunur ki, 2021-ci ildə 25-64 yaş arası insanların 10,8%-i 4 həftə ərzində rəsmi və ya qeyri-rəsmi təlim fəaliyyətlərində iştirak etmişdir. Bu da, ömürboyu təhsilin inkişafı istiqamətində pandemiyanın

yaratdığı tənəzzüldən qurtuluşu nümayiş etdirir. Böyüklər üçün ömürboyu təhsil işsizlər arasında artsa da (12,7%), təhsil səviyyəsi aşağı olan insanlar (4,3%) və kənd yerlərində yaşayan insanlar (7,8%) arasında hələ də yetərincə təbliğ olunmamışdır. Bu məlumatlar böyüklər üçün öyrənmənin yeni, daha əhatəli sistemini təkmilləşdiriləcək. Burada öyrənmə fəaliyyəti üçün müddət 12 ayı əhatə edəcək. Bu, həm 2025, həm də 2030-cu illər üçün Avropa İttifaqı səviyyəsində hədəflər, eləcə də üzv dövlətlər tərəfindən müəyyən edilmiş milli hədəflər üçün istifadə olunacaq 12 aylıq istinad dövrüdür.

Məqsədlərə yönəlmiş fəaliyyət bacarıqlara əsaslanır.

Hesabatda COVID-19 pandemiyası müddətində əsas bacarıqlarda qeyri-kafi nailiyyət öyrənməyə ayrılan vaxtın az olması, məktəblərin bağlanması nəticəsində yarana biləcək öyrənmə itkilərindən irəli gəlmişdir. Eyni zamanda, pandemiya sonrakı dünyada oxu, riyaziyyat və elmdən başqa digər əsas sərəfələrin də olduğu diqqət cəlb edir. Bu sərəfələr arasında dil bilikləri əsas hesab olunur. 2022-ci il təhsil və təlim monitorinqi çoxdillilik və vətəndaşlıq kimi əsas sərəfə sahələrinə dair son məlumatları əks etdirir. Əldə olunan nəticələr aşağıdakılardır: Birincisi, orta məktəb şagirdlərinin təxminən üçdə ikisi hazırda mədəniyyətlərarası anlaşma və sərəfəni gücləndirmək məqsədilə ən azı iki xarici dil öyrənir. İkincisi, vətəndaş şüuru baxımından gənclərin əhəmiyyətli bir hissəsi bərabərsizlik (42.8%) və iqlim dəyişikliyi (39.4%) kimi məsələlərə üstünlük verir.

Hər yaşdan rəqəmsal sərəfələrə və davamlı inkişaf bacarıqlara yiyələnmə

Hesabatda qeyd olunur ki, rəqəmsal və davamlı sərəfələrin təşviqi, fənlərarası əlaqənin icbari təhsilə daxil olması faydalı ola bilər. Bu, müəllimlərin inamının və bacarıqlarının artırılmasına da müsbət təsir göstərir. Bu istiqamətdə rəqəmsal dövrə davamlı və effektiv şəkildə uyğunlaşmaqda Avropa İttifaqına üzv dövlətlərin təhsil və təlim sistemlərini 2021-2027-ci illərdə dəstəkləmək üçün Rəqəmsal Təhsil Fəaliyyət Planı iki prioritet sahəni müəyyən edir: 1) yüksək performanslı rəqəmsal təhsil ekosisteminin inkişafının dəstəklənməsi və 2) rəqəmsal transformasiya üçün rəqəmsal bacarıq və sərəfələrin təkmilləşdirilməsi.

Bununla belə, rəqəmsal və davamlılıq sərəfələrində əsas bacarıqların təmin edilməsi böyüklər üçün öyrənmədə xüsusi təsirlərə malikdir. Həmçinin qeyd olunur ki, rəqəmsal bacarıqlar bütün təhsil və təlimi əhatə edən eyni bərabərsizliklərlə qeyd olunur. Məsələn, oğlanlar qızlara nisbətən rəqəmsal bacarıqlara daha çox nail olurlar. Eyni zamanda, ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətlərində də oğlanların iştirakı daha yüksəkdir.

Mənbə: Education and Training Monitor 2022 Comparative report,
<https://education.ec.europa.eu/about-eea/education-and-training-monitor>

UNESCO Qambiyada səriştə əsaslı kurikulum islahatını dəstəkləyir

UNESCO-ya üzv dövlətlərin kurikulum sahəsində dəstəklənmə missiyasına əsasən, UNESCO-nun Beynəlxalq Təhsil Bürosu (IBE) 2021-ci ilin mart ayından etibarən müntəzəm inkişaf və texniki yardım fəaliyyəti vasitəsilə Qambiyada səriştə əsaslı kurikulum islahatını həyata keçirir. Hazırlanan yeni səriştə əsaslı kurikulumu ilk olaraq dörd əsas fənn üzrə – İngilis dili, Riyaziyyat, Elm və Sosial Elmlər üzrə sınaqdan keçirmək nəzərdə tutulur. UNESCO-nun Beynəlxalq Təhsil Bürosu (IBE) pilot layihənin planlaşdırılması və həyata keçirilməsində rəhbərlik edir.

Bu islahat və pilot layihə çərçivəsində Qambiyada yerli səviyyədə həyata keçirilən, dəyişən və davamlı kurikulum islahatı kimi bu kurikulumun qüvvəyə minməsinə dəstəkləyir. Yeni səriştə əsaslı kurikulumun idarə edilməsi üçün layihənin əsas məqsədlərindən biri müəllimin səriştə və imkanlarını öyrənmək və rəy əldə etməkdir.

Layihə 2-4 mərhələ olmaqla 1-9-cu sinifləri əhatə edəcək və doqquz ay davam edəcəkdir. İlk 6 ay sinif şəraitində sınaq və müşahidələrin aparılmasına, sonuncu üç ay isə müəllimlərdən davamlı rəylərin toplanmasına həsr olunacaqdır. Təhsil icmasının bütün üzvləri (müşahidəçiləri, təlimatçı müəllimlər, məktəb direktorları və digər məktəb işçiləri, valideynlər, şagirdlər və s. daxil olmaqla) layihədə iştirak edəcək və öz töhfələrini verəcəklər.

Layihə dörd əsas mərhələni əhatə edəcək:

1. Yeni milli kurikulumun strukturu, tədris planları, tədris texnologiyaları, müəllim təlimatları və s. daxil olmaqla müəllimlər üçün tədris materiallarının təkmilləşdirilməsi;
2. Müəllimlərin məlumatlandırılması, təlimi və peşəkar inkişafı, o cümlədən yeni kurikulum üzrə bütün maraqlı tərəflərlə görüşlər, dialoqlar, təqdimatlar;
3. Təlim vəziyyətləri və qiymətləndirmə vasitələrindən istifadə edərək müəllimlər tərəfindən yeni dərslərin hazırlanmasını və maraqlı tərəfləri əhatə edən sinif müşahidəsi;
4. Müəllimlərin yeni kurikulum, onun tətbiqi ilə bağlı fikirlərinin toplanmasını və pilot layihənin nəticələrinin yeni səriştə əsaslı kurikulumuna daxil edilməsini əhatə edəcək rəy;

Bu əməkdaşlıq prosesinin bir hissəsi olaraq, Qambiya – Beynəlxalq Təhsil Bürosunun (IBE) dəstəyi ilə tədris proqramını təhsil və cəmiyyətin perspektivli vizyonuna uyğunlaşdırmağı hədəfləyir.

Mənbə: UNESCO IBE supports the competency-based curriculum reform in The Gambia
<http://www.ibe.unesco.org/en/news/unesco-ibe-supports-competency-based-curriculum-reform-gambia>

Finlandiyanın “Təhsil Hüququ” proqramı

Təhsildə bərabərlik və keyfiyyətə nail olmaq

Finlandiya təhsil sistemi dünyanın ən uğurlu təhsil sistemlərindən biri kimi qəbul edilir. Bununla belə, son tendensiyalar Finlandiyanın təhsil nailiyyətlərinin risk altında ola biləcəyini göstərir. Şagird qrupları arasında boşluqlar və məktəb səviyyələri artdıqca, ölkənin beynəlxalq şagird qiymətləndirmələrindəki göstəriciləri son on ildə azalmaqdadır. Bu inkişaf əsasında Finlandiya xüsusilə Təhsil Hüququ Proqramının (RTL) çətri altında erkən uşaq təhsili, ilkin və əsas təhsildə keyfiyyət və bərabərliyi yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra siyasətlər irəli sürür. Bu əsasda hazırlanmış hesabatda ölkənin əsas təhsil problemləri və prioritetləri ilə bağlı Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyinin apardığı islahatlardan bəhs olunur. Hesabat üç əsas istiqamətə yönəlib:

1. Təhsildə ədalət və keyfiyyətin maliyyələşdirilməsi;
2. Erkən uşaq təhsilində iştirakın genişləndirilməsi və keyfiyyətin gücləndirilməsi;
3. Yerli məktəb siyasətinin gücləndirilməsi yolu ilə təhsil imkanlarının bərabərləşdirilməsi.

PISA qiymətləndirməsi bir sıra tərəfdaş ölkələrin təhsilinin inkişaf tendensiyasına çevrilib. Finlandiyanın yüksək akademik göstəricilərə diqqət yetirməsi, keyfiyyətli və ədalətli təhsil mühiti yaratması dünyanın diqqətini çəkdi. Çünki bu ölkədə hər kəs üçün bərabər öyrənmə imkanlarının təmin edilməsinə yönəlmiş müxtəlif proqramlar hazırlanmışdır. Belə ki, öyrənmək hüququ təhsilin keyfiyyətinin və bərabərliyinin yaxşı maliyyələşdirilməsini təmin edən müxtəlif məsələlərin həllinə yönəlmişdir. Bu, həm yerli əhali, həm də immiqrantlar (gəlmələr) arasında təhsiləmə boşluğunu aradan qaldırmağa kömək etdi.

Finlandiya təhsili illər ərzində coğrafi yerdəyişmə nəticəsində müşahidə olunan bir neçə tendensiyadan asılı olaraq kontekstləşdirilə bilər. Hesabatda bildirilir ki, immiqrantlar mövcud tendensiyalara uyğunlaşmağa çalışarkən təhsillə bağlı bir sıra çətinliklərlə üzləşiblər. Sosial-iqtisadi bərabərsizliklərin artması insanların təhsil almaq imkanlarına təsir edən mənfi cəhət kimi müşayiət olunur.

Hesabatda Finlandiya təhsil sisteminin mərkəzləşdirilməmiş olduğu və təhsil sisteminin idarə olunmasında hökumətin əsas idarəedici rol oynadığı qeyd edilir. Belə ki, Finlandiya Parlamenti təhsil qanunvericiliyi ilə bağlı qərar qəbul edir. Finlandiyanın Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyi isə erkən uşaq təhsilinə, eləcə də

əsas təhsilə nəzarət edir.

Bununla yanaşı, Finlandiyanın 309 bələdiyyəsi ənənəvi olaraq təhsilin maliyyələşdirilməsi və təmin edilməsi, eləcə də bir sıra digər xidmətlər üçün məsuliyyət daşıyır. Lakin, təhsil sisteminə aparılan islahatlarda hökumət əsas diqqəti bələdiyyələrin təhsil sisteminə rolunun azaldılmasına yönəlmiş və erkən uşaq təhsili Sosial İşlər və Səhiyyə Nazirliyindən Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyinə həvalə edilmişdir. Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyi erkən uşaq təhsili siyasətinin hazırlanmasına və həyata keçirilməsinə nəzarət edir. Həmçinin Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyi, Finlandiyanın Təhsil üzrə Milli Agentliyi ilə milli erkən uşaq təhsili kurikulum çərçivələrinin işlənilməsinə, erkən uşaq təhsili mütəxəssisləri üçün milli inkişaf şəbəkələrinin əlaqələndirilməsinə və xərclərə dair məlumatların toplanmasına məsuliyyət daşıyır.

Həmçinin Finlandiya Təhsilinin Qiymətləndirilməsi Mərkəzi erkən uşaq təhsilinin qiymətləndirilməsi üçün milli təlimatların və keyfiyyət meyarlarının yaradılması, yenilənməsi, erkən uşaq təhsili sisteminin xarici qiymətləndirmələrinin aparılmasında məsuliyyət daşıyır. Bu əsasda bələdiyyələrin roluna isə erkən uşaq təhsili mərkəzlərinə müxtəlif vəsaitlərin ayrılması və təmin edilməsinin təşkili aiddir. Finlandiyada bələdiyyələr bütün təhsil mərkəzlərində uşaqların erkən uşaq təhsili ilə bağlı bütün hüquqlara riayət olunmasını təmin etmək üçün qanunla müəyyən edilmiş vəzifələrə malikdirlər.

Finlandiyada erkən uşaq təhsili sisteminin və bütünlükdə təhsil sisteminin fərqləndirici xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bütün səviyyələrdə təhsillə bağlı qərarlar maraqlı tərəflərin fəal iştirakı ilə qəbul edilir. Qərarların qəbulunda xüsusilə ailələrin və cəmiyyətin rolu əsas götürülür.

Finlandiya bələdiyyələri, qanuni olaraq, uşaqların erkən inkişaf mərkəzlərinə, məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə və ya ailə-uşaq bağçalarına tam və ya yarım gün qeydiyyat almaq və uşaqların erkən inkişaf hüququnu təmin etmək məcburiyyətindədirlər.

Bu xidmətlər adətən aşağıdakı istiqamətlərdən birində təqdim olunur

1. Erkən təhsil mərkəzləri: erkən uşaqlıq təhsili ibtidai məktəb yaşına çatmamış uşaqlar üçün erkən uşaqlıq təhsili xidmətinin ən geniş yayılmış formasıdır; Erkən uşaqlıq təhsilində uşaqların təxminən 80%-i Erkən təhsil mərkəzlərində qeydiyyatdan keçmişdir.
2. Ailə gündüz qayğısı: kiçik qruplar şəklində evdəki mühitdə fəaliyyət göstərən ailə əsaslı Erkən inkişaf təhsili (məsələn, Erkən inkişaf mütəxəssisinin və ya bəzi hallarda uşağın evində).
3. Erkən təhsil mərkəzi və ailə gündüz qayğısı ilə yanaşı, bələdiyyələr açıq erkən uşaqlıq təhsili fəaliyyətləri təklif edə bilər: uşaqlara müxtəlif fəaliyyət növləri məsələn, oyun meydançası klubları və sosial şəbəkələr təqdim edən müxtəlif növ açıq erkən uşaqlıq təhsili xidmətləri mövcuddur.

Finlandiyanın Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyi şagirdlərin davranışlarına nəzarət edən ibtidai və orta təhsil siyasətinin hazırlanmasına cavabdehdir. Bu əsasda, Finlandiya Milli Təhsil Agentliyi məktəblərə, müəllimlərə, təhsil təminatçılarna rəhbərlik və dəstək vermək vəzifəsi daşıyan Nazirliyin məsul strukturudur. O, Milli kurikulumun, eləcə də şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi qaydalarını hazırlayır və həyata keçirir. Məktəblərin idarə olunması isə Finlandiya bələdiyyələrinin üzərinə düşür, onlar maliyyə vəsaitinin ayrılması, yerli kurikulumlar və kadrların işə götürülməsinə cavabdehirlər.

Eyni zamanda, yerli hakimiyyət orqanları məktəblərə hansı dərəcədə muxtariyyət verildiyini müəyyənləşdirir. Büdcənin idarə edilməsi, satınalmalar və iş qəbul bir çox hallarda məktəblərin üzərinə düşür. Ümumiyyətlə, qanunla və Milli kurikulumda müəyyən edilmiş funksiyalar əsasında həyata keçirildiyi müddətcə məktəblər öz inzibati quruluşlarına və baxışlarına uyğun olaraq təhsil xidmətləri göstərmək hüququna malikdirlər. Sınıf ölçüsünü tənzimləyən heç bir qayda yoxdur və təhsil təminatçıları, məktəblər şagirdləri necə qruplaşdıracaqlarını müəyyən etməkdə sərbəstdirlər.

Finlandiyada ödənişsiz dövlət məktəbləri üstünlük təşkil edir. Özəl təhsil müəssisələri mövcud olsa da, onlar dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir və dövlət təhsil müəssisələri ilə eyni milli tələblərə cavab verməlidirlər. 2021-ci ilin statistik məlumatları göstərir ki, ölkədə təhsil müəssisələrinin yalnız 3%-ni özəl müəssisələr təşkil edir.

Həmçinin hesabatda bildirilir ki, məktəbin maliyyələşdirilməsi həm mərkəzi, həm də əsas təhsil üçün yerli olaraq toplanan vəsaitlərə əsaslanır. Bununla belə, ECEC xidmətlərinin resursları təhsildən fərqlənir, çünki o, həmçinin valideynlər tərəfindən ödənilən müştəri haqları kimi özəl mənbələr tərəfindən də maliyyələşdirilir. Özəl xərclər ECEC-də ümumi xərclərin təxminən 8%-ni əhatə edir ki, (dövlətdən özəl köçürmələrdən sonra), bu da İƏİT-də ən aşağı göstəricilər arasında (OECD üzrə orta hesabla 18%), lakin digər təhsil səviyyələri ilə müqayisədə daha yüksəkdir.

Uşaqları, gəncləri hazırlamaq, onlarda əmək bazarının tələb etdiyi bacarıq və sərişələri effektiv şəkildə inkişaf etdirmək Finlandiya təhsil sisteminin əsas məqsədlərindəndir. Bu da uşaq və gənclərin təhsildə iştirak səviyyəsindən və nailiyyətlərindən asılıdır. Məhz bu səbəblə, 2021-ci ildən Finlandiyada tam orta təhsil icbari olub.

Mənbə: OECD (2022), “Finland’s Right to Learn Programme: Achieving equity and quality in education”, OECD Education Policy Perspectives, No. 61, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/education/finland-s-right-to-learn-programme_65eff23e-en

